

6. Жабко Е. Д. Среда электронных библиотек: проблемы обслуживания пользователей / Е. Д. Жабко // РНБ, 2003. — Режим доступа: <http://www.nlr.ru:8101/tus/151003/zabko.htm>. — Загл. с экрана.
7. Лапо П. М. Введение в электронные библиотеки / П. М. Лапо, А. В. Соколов. — Режим доступа: <http://www.iatr.by/handouts/library/e-libraries/2-16.htm>. — Загл. с экрана.
8. Кудрова О. Межбиблиотечный абонемент библиотеки университета и его роль в обеспечении источниками знания в информационном обществе / О. Кудрова // Латв. ун-т, Рига, Латвия. — Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/articles/.../Doc58.html. — Загл. с экрана.

В статье исследуется функционирование электронных библиотек, в частности в контексте расширения

спектра услуг и привлечения новых пользователей. Определены основные перспективы развития электронных библиотек, анализируются их проекты как средство доступа к мировым культурным и научным достижениям.

This article is dedicated to digital libraries functioning as a distant librarian service. The author of the article studies prospects of the development of digital libraries. Analyzes digital library projects. The article opens significance of digital libraries as an instrument of presentation and preservation the cultural and scientific heritage.

Надійшла до редакції 24 лютого 2015 року

УДК 023.5:331.102.323-022.252](477)

Тетяна Новальська,
доктор історичних наук,
професор кафедри КНУКіМ

Надія Бачинська,
кандидат педагогічних наук,
доцент,
завідувач кафедри КНУКіМ

Шляхи вирішення проблем дефіциту кваліфікованих кадрів у бібліотеках України

У статті проаналізовано проблему дефіциту кваліфікованих кадрів у публічних бібліотеках України, запропоновано шляхи її вирішення.

Ключові слова: *кадри бібліотек, публічна бібліотека, кваліфікація, освіта, навчальні заклади.*

Під впливом стрімкого розвитку інформаційних технологій, інтенсивного впровадження інтернет-мережі в бібліотечно-інформаційне обслуговування населення, глобальних суспільно-політичних змін помітними стають трансформаційні процеси в діяльності книгозбірень та бібліотечній професії загалом. Перетворення цих установ на сучасні документно-інформаційні центри, в яких акумулюються, зберігаються та активно використовуються накопичені людством знання, має значний вплив на державотворчі процеси, формування духовної культури, розвиток економіки та науки. Відповідно, підвищується соціальний статус бібліотек, висуваються нові вимоги до їхнього кадрового складу. Посилення уваги до комплектування книгозбірень висококваліфікованими спеціалістами зумовлено й тим, що система бібліотечно-інформаційних комунікацій відіграє все важливішу роль у загальній структурі соціальної взаємодії. Значущість фахового складу сучасних бібліотек досягла рівня, коли подальше його формування не може відбуватися стихійно і потребує об'єднання зусиль установ та організацій бібліотечно-інформаційної галузі [11], наукових підходів до вивчення цього питання, аналізу та розповсюдження позитивного досвіду, вироблення прогнозів на майбутнє. Науковці та керівники бібліотек останнім часом дедалі більше уваги приділяють різним аспектам проблеми "старіння" кадрового складу цих установ, що призводить до дефіциту висококваліфікованих фахівців, зокрема це статті Н. Ашаренкової [1], Т. Богуш [5], Т. Вилегжаніної [6], В. Горюхова [7], Г. Єрмолаєвої [8], Т. Новальської [9; 10], Т. Проценко [11]. Однак антикризових кроків щодо виходу із цієї ситуації не запропоновано.

Мета статті — розкрити тенденції дефіциту кваліфікованих кадрів у бібліотеках України та окреслити шляхи розв'язання означеної проблеми.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

— крізь призму статистичних показників проаналізувати сучасний кадровий склад бібліотек України, освітній рівень та стаж роботи їхніх працівників;

— виявити причини непопулярності бібліотечної професії серед молоді;

— запропонувати основні напрями подолання проблеми дефіциту молодих кваліфікованих кадрів у книгозбірнях.

Уявлення про склад бібліотечних працівників надають статистичні показники, що характеризують персонал за освітнім рівнем та стажем роботи.

За статистичними даними, в 2010 р. у публічних бібліотеках України працювало 34 925 бібліотечних фахівців, у 2005 — 35 492. Ці установи зазнали найбільшої втрати кадрів, роботу в них полишили 722 особи, в тому числі в сільській місцевості — 359 спеціалістів [4].

Значно зменшилася кількість працівників бібліотек у Вінницькій, Харківській, Закарпатській, Кіровоградській, Донецькій, Сумській, Хмельницькій областях. Водночас в обласних універсальних наукових бібліотеках (ОУНБ) за ці п'ять років їх число збільшилось на 86 осіб.

Показники освітнього рівня сучасних бібліотекарів, на перший погляд, справляють позитивне враження. Так, повну вищу освіту мають 12 669 осіб (36,3%); базову вищу — 19 019 (54,5%), тобто в аналізованих установах освітній ценз мають 31 688 працівників, що становить 90,7%. Занепокоєння викликає той факт, що бібліотечну повну вищу освіту мають лише 8317 осіб (23,8%), базову — 15 464 (43,3%). Порівняно з 2005 р. значних змін не відбулося, відсоток тих, хто отримав вищу бібліотечну освіту, збільшився лише на 1,1%; показники тих, хто має базову середньо-спеціальну освіту, зменшилися на 2,6%.

Найбільша кількість фахівців з бібліотечною освітою працює в обласних універсальних наукових бібліотеках: за даними 2005 р. — 1183 особи (58,5%), 2010 — 1279 (62,4%). У публічних бібліотеках у 2005 р. їх налічувалося 6242 особи (19,4%), у 2010 р. — 6312 (20%).

Найменший відсоток працівників з вищою бібліотечною освітою працює в книгозбірнях сільської місцевості, а саме: у 2005 р. їхня кількість становила лише 1057 осіб (6,7%), у 2010 — 1084 (7%).

Аналіз статистичних показників у регіонах свідчить, що найбільший відсоток фахівців із базовою вищою бібліотечною освітою у Рівненській (41,1%), Харківській (37,2%), Миколаївській (32,6%), Донецькій (30%), Київській (29,9%), Сумській (28%), Луганській (27,3%) областях, у м. Київ (32%) і м. Севастополь (38%). Найменший відсоток — в Одеській (13,4%), Херсонській (14,1%), Львівській (14,9%), Чернівецькій (15%), Тернопільській (15,8%), Івано-Франківській (16,1%), Житомирській (16,5%), Закарпатській (17,7%) областях. У решті регіонів показник наближений до середньостатистичного в країні і дорівнює 23,8%.

Не викликає сумніву, що лідирують ті області та міста, в яких протягом багатьох років вищі навчальні заклади культури планомірно здійснюють підготовку кадрів для бібліотечно-інформаційної галузі.

Щодо бібліотечної базової вищої освіти (середня спеціальна), то показники дещо кращі. Так, у середньому, в 2010 р. її мали 19 019 осіб, що становило 43,3%. Такий рівень досягнуто завдяки тому, що в кожному обласному центрі або прилеглих містах підготовку профільних фахівців здійснюють коледжі чи вищі училища культури. Усього в країні функціонує 20 таких навчальних закладів.

Проте останніми роками спостерігається тенденція до зменшення кількості бібліотекарів із середньою спеціальною освітою: за п'ять років (2005—2010) — на 848 осіб. На нашу думку, це відбувається через скорочення кількості учнів, що обрали спеціальність "Бібліотечна справа"; академічні групи в коледжах налічують лише 8—12 осіб. У середньому щороку профільні освітні заклади випускають лише понад 200 бібліотекарів. Така незначна кількість спеціалістів не задовольняє кадрові потреби книгозбірень України. Це підтверджують і результати Всеукраїнського дослідження "Публічні бібліотеки України в соціокультурному просторі регіону" (2007—2008), в якому наголошено, що сьогодні особливо відчувається потреба в молодих висококваліфікованих працівниках саме з фаховою бібліотечною освітою. Не вистачає методистів, бібліографів, каталогізаторів, бібліотекарів, здатних працювати з окремими категоріями користувачів; також гостро стоїть питання нестачі спеціалістів із впровадження нових інформаційних технологій [6].

Як свідчать результати дослідження, сучасний освітній рівень бібліотечних працівників незадовільний. На нашу думку, дедалі зростає значення інформатизації для піднесення розвитку суспільства, перетворення бібліотек на потужні інформаційні центри, які в системі соціальних комунікацій мають відігравати провідну роль, потребують відповідної освіти, головною метою якої є створення механізму професійної соціалізації особистості, що сприятиме модернізації бібліотечної справи, підвищенню статусу книгозбірень, розвитку професійного бібліотечного співтовариства.

Статистичні дані аналізу стажу роботи фахівців книгозбірень підтверджують факт "старіння" кадрового складу. У 2010 р. кількість тих, хто працював понад 20 років, становила 17 371 особу (49,7%). Лише за один рік їх число зросло на 173 спеціалісти. До областей, у яких показники перевищують середньостатистичні по країні, належать такі: Волинська (56,9%), Рівненська (58,1%), Сумська (60,1%), Донецька (61%), Івано-Франківська (62%), Запорізька (64%).

Непокоїть той факт, що лише за один рік (з 2009 до 2010) галузь полишили 232 молоді фахівці, чий стаж не перевищував трьох років. Ця проблема потребує глибшого вивчення і розв'язання. У перспективних спеціалістів немає достатньої мотивації через ряд причин: низька заробітна плата, відсутність соціальної підтримки з боку місцевих органів влади та держави, непопулярність професії.

Слід врахувати той факт, що за останні два десятиліття значно зменшилась кількість молодих людей, що обирають кар'єру в галузі бібліотечної справи.

А випускники, які здобули бібліотечну освіту часто надають перевагу сферам діяльності, не пов'язаним із бібліотечною. Отже, книгозбірні країни майже не поповнюються молодими фахівцями, що засвідчують статистичні показники.

Наприклад, від 2005 по 2010 р. кількість спеціалістів із вищою освітою в бібліотеках України збільшилася на 225 осіб [3; 4], хоча дипломи за цей час отримали понад 1000 студентів. У період з 2010 по 2012 р. кількість працівників, що мають вищу бібліотечну освіту зменшилася на 34 особи, проте упродовж цього часу дипломи одержали майже 450 випускників. Професорсько-викладацький склад вишів стурбований цим фактом, і, безумовно, проблему слід вирішувати спільними зусиллями представників бібліотечної галузі.

"Старіння" бібліотечних кадрів зумовлене й тим, що в нестабільних економічних умовах більшість фахівців працюють після досягнення пенсійного віку. З одного боку, це позитивний факт, оскільки успіх діяльності будь-якої установи залежить від традицій, накопиченого досвіду, з іншого — певною мірою призводить до інертності, гальмування інноваційних процесів. Саме консервативний стиль роботи в деяких бібліотеках є істотною перешкодою для працевлаштування молоді. Учорашні випускники з пересторогою йдуть в колективи, де переважають співробітники пенсійного віку.

Керівникам установ слід зважати, що молоді кадри також здатні зробити корисний внесок у розвиток бібліотеки завдяки власній енергії, ентузіазмові, генерації нових ідей, обізнаності в новітніх технологіях.

У вирішенні питання дефіциту бібліотечних кадрів мають бути зацікавлені як бібліотеки, так і навчальні заклади, котрі здійснюють підготовку майбутніх фахівців.

Окреслимо деякі пропозиції, що доцільно взяти за основу дій з подолання дефіциту молодих висококваліфікованих спеціалістів.

Адміністрації навчальних закладів слід інформувати бібліотечну спільноту щодо питання освіти і перспективи працевлаштування майбутніх бібліотекарів:

— проводити профорієнтаційну роботу серед учнів середніх шкіл, училищ та коледжів, розкривати специфіку бібліотечно-інформаційної діяльності та її перспективи в інформаційному суспільстві;

— розробляти та вдосконалювати навчальні плани, запроваджувати нові курси відповідно до процесів, що відбуваються у книгозбірнях;

— створювати проекти, пов'язані з питаннями утворення, управління, збереження і використання цифрових ресурсів;

— розробляти і вдосконалювати програми з безперервної освіти, підвищувати кваліфікацію бібліотекарів завдяки сумісній діяльності навчальних закладів і книгозбірень;

— виявляти ініціативу в розвитку співпраці між викладачами навчальних закладів та бібліотекарями;

— спрямовувати наукові дослідження на доведення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування, значення книгозбірень та їхніх послуг для населення, впливу інтернет-мережі на бібліотечну діяльність.

Директорам, начальникам відділів кадрів установ потрібно:

— визначити характер скорочення кадрів протягом п'яти-десяти років внаслідок досягнення пенсійного віку, звільнення тощо;

— оцінити перспективну кількість і типи вакантних робочих місць та довести цю інформацію до керівників підрозділів навчальних закладів, які здійснюють підготовку бібліотечних працівників;

— визначити професійні вміння і навички, необхідні для заміщення вакантних посад;

— оцінити наявні й потенційні можливості інститутів і коледжів культури щодо забезпечення потреб у кваліфікованих кадрах;

— підтримувати зв'язки із ВНЗ та училищами культури, запрошувати учнів на практику; залучати студентів 3-4 курсів до роботи на неповний робочий тиждень без відриву від навчання.

Отже, розробка спільних проектів із вирішення проблеми дефіциту кваліфікованих кадрів у бібліотеках України слугуватиме досягненню інформованості співтовариства про трудові ресурси в бібліотечній галузі відповідно до різних типів установ. Сумісна діяльність зацікавлених закладів, безперечно, стане інструментом планування та управління трудовими ресурсами, сприятиме задоволенню потреб бібліотек у кваліфікованих кадрах.

Список використаної літератури

1. Ашаренкова Н. Кадровий потенціал публічних бібліотек України: динаміка змін, чинники розвитку / Н. Ашаренкова // *Бібліотечний вісник*. — 2002. — № 5. — С. 17—23.
2. Бачинська Н. А. Кадри сільських бібліотек: проблеми та перспективи / Н. А. Бачинська // *Вісник Книжкової палати*. — 2013. — № 12. — С. 45—47.
3. *Бібліотечна Україна в цифрах*. — Київ, 2006.

4. *Бібліотечна Україна в цифрах*. — Київ, 2011.
5. *Богущ Т. І.* Кадри публічних бібліотек України / Т. І. Богущ // *Соц. дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюлетень / Нац. парлям. бібліотека України*. — Вип. 34. — Київ, 2008. — С. 23—37.
6. *Вилежжанина Т.* Бібліотечна професія в сучасній Україні / Т. Вилежжанина // *Бібліотечна планета*. — 2012. — № 3. — С. 5—6.
7. *Горовий В.* Імідж бібліотечного працівника в сучасній науці / В. Горовий // *Бібліотечний вісник*. — 2002. — № 5. — С. 3—7.
8. *Єрмолаєва Г.* Сучасні вимоги до керівних кадрів бібліотечної системи України / Г. Єрмолаєва // *Вісник Книжкової палати*. — 2006. — № 10. — С. 22—28.
9. *Новальська Т. В.* Підготовка фахівців для бібліотечно-інформаційної галузі: стан, проблеми, перспективи / Т. В. Новальська // *Бібліотечне краснзнавство у культурному просторі України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 22 листоп. 2011 р.* — Київ : Вінніченко, 2011. — С. 131—134.
10. *Новальська Т. В.* Удосконалення кадрового складу бібліотек: взаємодія навчальних закладів, установ та організацій бібліотечно-інформаційної галузі / Т. В. Новальська, Н. А. Бачинська // *Бібліотекознавство, документознавство, інформологія*. — 2013. — № 3. — С. 4—8.
11. *Проценко Т.* Кадри публічних бібліотек: стан, тенденції / Т. Проценко // *Б-ка і книга в контексті часу : зб. наук. ст. 7 Всеукр. наук.-практ. конф. 17—18 квітня 2013, НІБУ, м. Київ*. — Київ, 2013. — С. 74—80.
12. *Чачко А. С.* Будущие библиотекари накануне XXI века / А. С. Чачко // *Науч. и техн. 6-ки*. — 1997. — № 11. — С. 51—57.

В статтє аналізується проблема дефіциту кваліфікованих кадрів в публічних бібліотеках України, пропонується шляхи її рішення.

This article examines the problem of shortage of qualified personnel in public libraries in Ukraine and offers the ways to solve it.

Надійшла до редакції 1 квітня 2015 року

УДК 027:[004.77:316.774](73)

Андрій Жабін,
молодший науковий співробітник НБУВ

Соціальні медіа в бібліотеках США

Розглянуто типологію соціальних медіа, історію впровадження і сучасний стан у бібліотеках США. З'ясовано типи взаємодії книгозбірень у соціальних медіа. Наведено результати дослідження присутності найбільших бібліотек США у соціальних медіа. Проаналізовано їх застосування на прикладі Нью-Йоркської публічної бібліотеки та Бібліотеки Конгресу США.

Ключові слова: соціальні медіа, типи соціальних медіа, бібліотеки США, типи взаємодії бібліотек у соціальних медіа, Нью-Йоркська публічна бібліотека, Бібліотека Конгресу США.

Швидкоплинні технологічні та соціальні зміни XXI століття розширили роль соціальних медіа (СМ) у житті суспільства. Термін "соціальні медіа" означає веб-сайти і додатки, які дають змогу користувачам працювати із власним контентом (створювати, поширювати), відвідувати соціальні мережі тощо [1]. Здебільшого поняття "Веб 2.0" і "соціальні медіа" перехреснюються і широко використовуються для опису одних і тих самих концепцій, пов'язаних з онлайн-спільнотами і поширенням/обміном мережевими ресурсами.

Веб 2.0 характеризує друге покоління інтернет-сайтів загалом, тоді як СМ є практичною реалізацією цієї ідеї у формі різноманітних веб-додатків, спроектованих для масової комунікації користувачів мережі [2].

Метою статті є аналіз досвіду впровадження соціальних медіа в бібліотеках США та дослідження трансформацій, зумовлених використанням цих технологій.

Основними типами СМ є:

- соціальні мережі (Facebook, ВКонтакте, MySpace тощо);
- блог-платформи та форуми (Blogger, Gaia online тощо);